

Růžena Svobodová

/ 1868 - 1920 /

Prozaička, autorka reportážních črt, vzpomínek a také knih určených dětem; ve svých románech a povídkách hledala odstíněný výraz pro složitou psychiku postav, jejichž touha po štěstí je drcena konvenčním, požitkářským světem. Pro českou literaturu objevila zejména svět senzitivního ženství a jemné citlivosti dítěte.

Otec Svobodové, rozené Čáповé, byl správcem klášterního panství v Mikulovicích u Znojma, kde se také Růžena 10. 7. 1868 narodila. V šesti letech se přestěhovala do Prahy, kde žila až do své smrti - 1. 1. 1920. Vzdělání, které získala v klášterní škole, rozšiřovala velmi intenzivním studiem, zejména světové literatury. V 80. letech pracovala jako domácí učitelka. R. 1890 se provdala za básníka, dramatika a prozaika F. X. Svobodu. Její salón navštěvovali přední pražští umělci, mezi nimiž měla mnoho blízkých přátel i obdivovatelů (F. X. Šalda, H. Kvapilová, B. Benešová, M. Pujmanová aj.). Dojmy z návštěv v cizích zemích (Itálie, Jugoslávie, Francie) i z pobytu na českém a zvláště moravském venkově v Beskydách jí často poskytly náměty pro literární díla. V letech první světové války se Svobodová věnovala práci v dobročinných spolcích (České srdce). Stála v čele časopisů *Lípa* (1918-19) a *Zvěstování* (1919). Obdiv k její osobnosti vyjádřil nejpronikavěji F. X. Šalda v eseji *In memoriam R. S.* a ve sbírce básní *Strom bolesti*.

V prozaických pracích, psaných v 90. letech, se autorčina hlavní pozornost soustředila nikoliv k příběhu, k ději, ale k citovým stavům a reakcím hlavních postav. V jednoduché fabuli je pouze nastíněn základní konflikt mezi nejasnými ideály nezkušené dívky a všední realitou, společenskými konvencemi, jež maří nemilosrdně její neurčité sny a touhy. Hrdinky románů přicházejí do reálného světa z kláštera, z venkovské idylly ap. a jejich zmatek a rozčarování je předmětem autorčina zájmu. Pro tato raná díla je typický přesný popis venkovského a maloměstského prostředí, naturalistické vidění fyzického zevnějšku banálních typů ješitných, egocentrických mužů a impresionistické zobrazení nervních postojů ženských postav.

Nejhlouběji Svobodová postihla drama ženy v próze *Přetížený klas* (1896). Autorka vypráví v první osobě o setkání s přemýšlivou, vnitřně neklidnou dívkou Olgou, která se instinktivně brání společenským normám, jež zbavují člověka jeho osobitosti. Hrdinka však současně ví, že mimo strážlivou, utilitární společnost nelze žít, podřídít se jí však také nemůže. Jen lidé nevědomí mohou být pasivně odevzdání osudu; lidé, kteří chtějí poznávat, rozumět, dospívají k mučivým otázkám, na něž však nenaleznou odpověď. Z tohoto dilematu není úniku. Proto se život Olgy jeví jako marný, nenaplněný, i když se na jeho tragédii nepodílí žádný

jedinec. Srážka společenského řádu s jedinečností citlivého individua muse-la skončit zmařením života. V Přetíženém klasu Svobodová rozrušila souvislou fabuli, vyprávěč je informován o některých zážitcích Olgy obšírněji, jiné zná jen ze zlomků zpráv. Tato torzovitost umožnila Svobodové soustředit se na klíčové momenty a dodat vyprávění dojem autentičnosti.

Jestliže se v prvních pracích Svobodová opírala o konflikt mezi citlivou, bezbrannou bytostí a surovým životem, v dalších dílech směřovala k tvorbě ženských postav, jež překonávají malost prostředí hrdinným postojem, kultivací vlastní osobnosti. Těžisko povídek a románů se přesunulo z oblasti sociálně psychologické do oblasti osudového podobenství. Dřívější monografický přístup, založený na realistickém studiu, na empirii, je opuštěn, do středu pozornosti se dostala ideová koncepce díla, vztah individuálních životů a nadosobních hodnot. Tvůrcem osudů se stává láska, vášeň; jednotlivé typy žen, matek, dcer, manželek, milenek, vášnivých i plachých, marnivých i něžných, jsou pojaty jako modely životních postojů přechodné krizové doby (román *Milenky*, 1902; povídkové soubory *Pěšinkami srdce*, 1902; *Posvátné jaro*, 1912).

Nebezpečí přílišné intelektuální konstruovanosti příběhů Svobodová nejradiálněji odstranila v „horských románech“, v knize povídek *Černí myslivci* (1908). Prózy jsou zasazeny do rámce vyprávění o církevním velmoži knížeti Rudolfovi a o jednom z jeho dvanácti krásných černých myslivců, který se po letech vrací na místa svého mládí. Uvnitř této osnovy se odehrává devět příběhů o velké lidské vášni, jež se pohybuje mezi skutečností a legendou, reálností a symbolem. Postava arcibiskupa, v němž se snoubilo křesťanství s pohanskými prvky, je charakterizována řadou drobných příhod, z nichž vystupuje celkový portrét podivínského gurmána, milujícího tajemnou přírodu, pyšného na své myslivce, které měl raději než kněze. Povídky zobrazují různé typy dívek a jejich milostný vztah k černým myslivcům. Láska přináší rozčarování, bolest, smutek, ale i smyslné okouzlení; touha po vytržení z všedního života se vždy ukáže silnější než bezpečí domova. V Černých myslivcích se Svobodová uchýlila ke zkratkovitému vyznačení jednoduše rozvinovaného děje, k lyrickému zpodobení baladické atmosféry tragických dějů, situovaných do romantického prostředí beskydských lesů.

Jedna z povídek Černých myslivců, *Dětský ráj*, má za hrdinu dítě, kterému se láska poprvé projeví jako krutý zásah do světa nevinných her a přátelství lidí a zvířat. Povídka není autorčiným ojedinělým pokusem zachytit kontrast dvou zcela odlišných způsobů vnímání skutečnosti. Dítě se stalo, vedle ženských postav, hlavním hrdinou autorčiných próz. Její pojetí dětství vyjadřuje názorně titul jedné z povídkových knih ze světa dětí *Hrdinné a bezpomocné dětství* (1920); dítě je – obdobně jako tomu bylo u některých ženských postav – viděno v symbióze aktivity a osamocení, slabosti.

Z prací Růženy Svobodové, v nichž se objevuje dětský hrdina, je umělecky nejzávažnější torzo „letopisů dětské duše“ *Ráj* (1920). V této knize vzpomínek vrcholí autorčiny pokusy postihnout prostotu i složitost prvního poznávání. Návrat k nejranějším dojmům je opět opřen o kontrast života bez lásky, družnosti a světa něhy, dobrotы, tajemství a bezpečí. Nikde se však Svobodová neuchýlila k idealizaci, naopak zobrazuje psychické a citové reakce dítěte, vyvolané jeho napjatým vztahem k těžko postihnutelnému světu dospělých. V *Ráji* je život dítěte naplněn neustálým zdoláváním tajemství. Současně však trvá extatické, bezelstné a spontánní oddávání se věcem, okouzlení realitou, oslnění vším, co je „výlučné, náhlé, prudké...“. Z těchto dvou rovin vyrůstá mýtus dětství, jež je nespornou hodnotou, v níž lze nalézt životní oporu. Ve svých vzpomínkách zvolila Svobodová formu krátkých kapitol, které vždy uzavírají příhodu nebo časový úsek. Jsou psány jako plynulé vyprávění, v němž základní děj je vytvářen vztahem k matce, otci, strýci, rodinným známým, sousedům, vztahem plným dramatickosti, bolestným i šťastným, iracionálním i logickým. Spisovatelka přitom nehledala násilně spoje mezi jednotlivými událostmi. Chtěla zachytit spíše intenzitu okamžiku, „skvrny bez souvislosti“, aby se tak přiblížila dětskému vnímání.

Pavel Josef Šafařík

/ 1795 - 1861 /

Významný představitel obrozenské vědy; jako první celistvě obhlížel dějiny, jazyk a literaturu Slovanů. Básněmi a spoluautorstvím na programové úvaze Počátkové českého básnictví se podílel na literárním úsilí v druhém desetiletí 19. století.

Životní dráha budoucího významného pěstitele slovanských studií procházela několika slovanskými zeměmi. Narodil se 13. 5. 1795 ve východoslovenské vesnici Kobeliarovo, kde byl jeho otec evangelickým farářem, vzdělání získal v Rožňavě, Dobšíně, v Kežmarku a jako většina slovenské evangelické inteligence na univerzitě v Jeně (1815–17). Po krátkém vychovatelském působení v Bratislavě přijal r. 1819 místo profesora na gymnáziu v Novém Sadě. V tomto srbském městě působil čtrnáct let a za všestranně nepříznivých podmínek zde vytvořil velké vědecké dílo, takže do Prahy r. 1833 přicházel již jako uznávaný slavistický odborník. V Praze se dále bohatě rozvíjela jeho vědecká tvořivost, a to stále za velmi obtížné existenční situace: živil se jako redaktor časopisu *Světovzor*, jako cenzor beletrie, redaktor muzejního časopisu, až se konečně stal hlavním knihovníkem Univerzitní knihovny. Místa profesora slovanské filologie na pražské uni-